

ΝΟ για τα οφέλη

ξεκινώντας την εργασία
στο χώρο συλλογής
και βκου. Το
πρόγραμμα θα είναι
από τον προαθλητικό χώρο αν

σχεδιάσματα

στο χώρο συλλογής
από τον προαθλητικό χώρο αν
από τον προαθλητικό χώρο αν

και (βλ. σχέδιο 7
μονοτική να γίνουμε στο επι
ο γράφημα. και βλ. στον χώρο

Η «ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ» ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ (ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ)

*Τη στιγμή που καταλαβαίνεις το Αλλό-
τριο, χάνεις την ανάγκη να το εξηγήσεις!*
Peter Hoeg¹

Δύο είναι τα πεδία της αρχαιολογικής έρευνας: ο χρόνος και ο χώρος. Κι αυτές οι δύο φυσικές οντότητες δηλώνονται κατά τη διάρκεια μιας ανασκαφής με τη στρωματογραφία, που είναι στην ουσία το βασικό προϊόν της διαχρονικής ανάπτυξης συγκεκριμένων πολιτισμικών δραστηριοτήτων (χρόνος) και με τα δάπεδα των σκαμμάτων που αποτελούν την αντικειμενοποίηση της οριζόντιας ανάπτυξης συγκεκριμένων πολιτισμικών δραστηριοτήτων με αποτέλεσμα την παραγωγή του αρχαιολογικού χώρου (χώρος). Το θέμα του κειμένου που ακολουθεί δεν αφορά την επαλήθευση ή τη διάψευση της θεωρίας που αποδέχεται το χρόνο και το χώρο ως βασικά πεδία ανάπτυξης της αρχαιολογικής έρευνας, αλλά τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν, περιγράφουν και ερμηνεύουν οι αρχαιολόγοι ανασκαφείς, τις

δύο αυτές ανασκαφικές οντότητες: τη στρωματογραφία και τα δάπεδα των σκαμμάτων, είτε σε απόλυτη σχέση μεταξύ τους, ως χωροχρονική, τετραδιάστατη σύνθεση, είτε την κάθε μια χωριστά, ως απόλυτα προϊόντα, μέσα στο «περιβάλλον» που δημιουργεί ο άνθρωπος του παρελθόντος, ενώ παράγει τις αντικειμενικές συνθήκες της ύπαρξής του.

Συμβαίνει να επιμένω, και να το δηλώνω πολλές φορές από το φιλόξενο βήμα του ΑΕΜΘ² πως τα ευρήματα, είτε ως συναρτήσεις ενός συγκεκριμένου ιστορικού χρόνου, και επομένως ως φορείς χρονολογικής πληροφορίας, είτε ως συστατικά στοιχεία ενός κατασκευασμένου χώρου, στο πλαίσιο του οποίου παράγονται τα υλικά στοιχεία ενός πολιτισμού, δεν μπορεί να είναι το μοναδικό προϊόν μιας ανασκαφής. Κι αυτόν τον ισχυρισμό μου το βασίζω στο γεγονός ότι όλα τα ευρήματα, είτε ως φορείς χρονολογικής πληροφορίας είτε ως συστατικά στοιχεία του χώρου, συνοδεύονται τις πιο πολλές φορές από πολλά, βασανιστικά ερωτήμα-

¹ Εσκιμώος μυθιστοριογράφος.

² Αρχαιολογικό Έργο Μακεδονίας και Θράκης.

τα που άλλες φορές προκύπτουν από την απλή περιγραφή τους και άλλες από την προσπάθεια για την ερμηνεία τους. Και αναφέρομαι στα ερωτήματα που, φυσικά, δεν σχετίζονται πάντα με τη λύση οντολογικών προβλημάτων ούτε, πάλι, αποκαλύπτουν, πάντα, τη βαθιά αριστοτέλεια, μεταφυσική γνωστική ανησυχία που έκρυβε το αναπάντητο ερώτημα «Τί τό όν»³. Είναι ερωτήματα ωστόσο που έχουν μέσα τους κάτι από την αγωνία και των δύο αυτών αναζητήσεων. Γιατί πολλές φορές ο αρχαιολόγος αναρωτιέται αν αυτό που κρατάει στα χέρια του είναι πραγματικά ένα εύρημα και άλλες φορές τι εύρημα είναι. Γιατί το κατασκεύασαν κάποιιοι και πώς το χρησιμοποίησαν. Ένα ειδώλιο, για παράδειγμα, ασφαλώς και είναι εύρημα. Τι εύρημα είναι όμως; Ποια χρήση θα ήταν δυνατό να διεκπεραιώνει στο πλαίσιο της προϊστορικής κοινότητας, ώστε να βοηθάει στην επιβιωτική προσπάθεια των μελών της. Ήταν ένα τελετουργικό αντικείμενο; Ένα παιχνίδι; Ήταν το «σημείο» μιας επικοινωνίας, η υλική διατύπωση ενός νοήματος; Ερωτήματα, με άλλα λόγια, που σχετίζονται ιδιαίτερα με τον τρόπο προσέγγισης του αρχαιολογικού υλικού και την προσπάθεια ερμηνείας του. Ερωτήματα που προκύπτουν από μια σειρά καθημερινών προβλημάτων της έρευνας, προϊόν αναπόφευκτο της τρέχουσας αρχαιολογικής σκέψης, που τότε επαναπαύεται στην ασφάλεια μιας επαναλαμβανόμενης ερευνητικής ρουτίνας και τότε παγιδύεται στη γοητευτική ρητορεία ενός ατελέσφορου, νέου θεωρητικού μοντέλου· ενός μοντέλου που τις πιο πολλές φορές δεν προτείνει την αποδοχή νέων λύσεων. Απλώς προτείνει την αποδόμηση των λύσεων που είχαν προτείνει οι προηγούμενοι⁴.

Παρ' όλ' αυτά σε κάθε γωνία του «μαχόμενου» αρχαιολογικού κόσμου είναι εύκολο να ακούσει κανείς τους στεναγμούς ενός ατελούς οργανισμού που τον προκαλεί η αποτυχημένη αναζήτηση ενός νέου τρόπου δυναμικής προσέγγισης, (ανάγνωσης⁵ κατανόησης και ερμηνείας) του Παρελθόντος. Αναφέρομαι στη Δυναμική Προσέγγιση (ανάγνωση κατανόηση και ερμηνεία) των Πραγμάτων που συγκροτούν αυτό το Παρελθόν και των Νοημάτων που αντικειμενοποιούνται μέσω αυτών των πραγμάτων. Της αναζήτησης, επομένως, μιας νέας αρχαιολογικής Οντολογίας και μιας νέας αρχαιολογικής Μεταφυσικής. Ενός νέου λόγου περί του αρχαιολογικού όντος, και μιας προσπάθειας για νέα ανάγνωση, κατανόηση και ερμηνεία του, με άλλα λόγια: που θα έπρεπε να είναι βαθύ και μοναδικό κίνητρο όλων μας, που μαζευόμαστε εδώ, μια φορά το χρόνο, για να μιλήσουμε σε αυτιά που δεν μας ακούνε, και ύστερα να επιστρέψουμε στην ίδια απύθμενη μαύρη τρύπα με εξασθενημένη την «πυρηνική» μας διάθεση⁶.

Το καλοκαίρι του 2008 στο Δισπηλιό διάβασα ένα ανασκαφικό ημερολόγιο, όπου ο συντάκτης του προσπαθούσε να διατυπώσει μια σειρά από προσωπικά συμπεράσματα στη συναγωγή των οποίων τον οδήγησε η μελέτη της στρωματογραφίας σε σχέση με τα δάπεδα του σκάμματος, για το σκάψιμο του οποίου είχε την ευθύνη. Φυσικά με τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούσε ο συντάκτης για να στηρίξει τα συμπεράσματά του δεν είχα πρόβλημα. Ήταν πειστικά και με πολύ καλό τρόπο διατυπωμένα. Μου γεννήθηκε όμως η επιθυμία να πάω ο ίδιος στο σκάμμα και κει να προσπαθήσω, μέσα από ένα δικό μου «σύστημα αναφοράς»⁷, από ένα προσωπικό σημείο μηδέν να διαβάσω ερμηνευτικά

³ Αριστοτέλης, «Μετά τα φυσικά»: «τό πάλαι τε καί νυν καί αεί ζητούμενον καί αεί απορούμενον, τί τό όν».

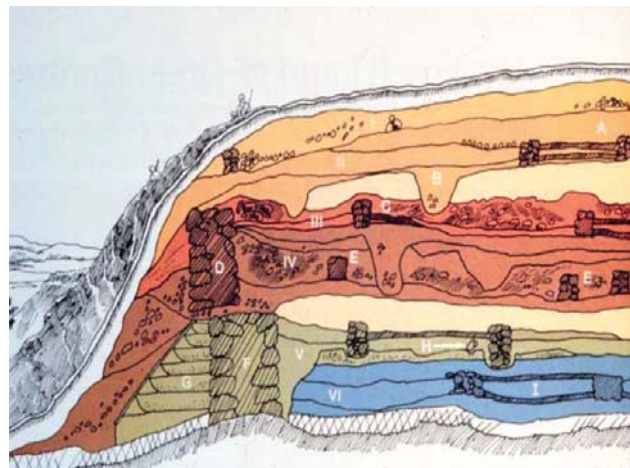
⁴ Bailey, D. (ed.) (2005), *Unsettling the Neolithic*. Oxford: Oxbow Books.

⁵ Hodder, I. (1986), *Reading the Past*, Cambridge: Cambridge University Press.

⁶ Αναφέρομαι πάντα στο κοινό του ΑΕΜΘ, όπου, υποτίθεται ότι δημιουργείται η πιο σημαντική δυνατότητα στην Ελλάδα για να μιλήσουν οι αρχαιολόγοι και να ανταλλάξουν πληροφορίες, να διαφωνήσουν, να πείσει ο ένας τον άλλον. Να υπάρξουν, τέλος πάντων. Κι όμως...

⁷ *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2002), Space and Time: Inertial Frames.

την παρειά του, τη στρωματογραφία, όπως συνηθίσαμε να λέμε και που την περιέγραφε ο συντάκτης του ημερολογίου. Κι αυτό δεν αποφάσισα να το κάνω για να ελέγξω την ορθότητα των παρατηρήσεων του ημερολογίου, ομολογώ πως αυτό δεν με ενδιέφερε, αλλά για να εντοπίσω τις διαφορές που ήταν ενδεχόμενο να υπάρχουν ανάμεσα στη δική μου ανάγνωση και στην ανάγνωση του συντάκτη. Και ύστερα να προσπαθήσω να εξηγήσω τις διαφορές. Να προσπαθήσω, με άλλα λόγια, να ανακαλύψω σε ποιες αιτίες οφείλονταν αυτές. Και το περίεργο είναι πως από πριν ήμουν βέβαιος ότι αυτές οι αιτίες δεν θα έπρεπε να έχουν αποκλειστική σχέση με μια ενδεχόμενη διαφορά ανάμεσα στο δικό μου επίπεδο κατάρτισης και σε εκείνο του συντάκτη. Ήμουν έτοιμος να δεχτώ μια μορφή «ισοδυναμίας» ανάμεσα στους δυο μας, όσον αφορά την ανάγνωση της στρωματογραφίας και της σχέσης της με τα «δάπεδα» και να αναζητήσω αλλού τις αιτίες της «διαφοράς». Κι αυτό το «αλλού» ενίσχυε τη διάθεσή μου να υποστηρίξω και να πείσω πρώτα πρώτα τον εαυτό μου πως τις διαφορές ανάμεσα στη μια και στην άλλη Δυναμική Προσέγγιση των πραγμάτων του Παρελθόντος τις προκαλούν και αιτίες που δεν σχετίζονται με την κατάρτιση, αλλά με τον θεωρητικό τρόπο αντίληψης των πραγμάτων που διαθέτει ο καθένας και το ιδιαίτερο «σύστημα αναφοράς», όπου ο τρόπος αυτός θεμελιώνεται ή ακόμα και σε άλλες αιτίες που ούτε καν τις υποπτευόμαστε, αν και υπάρχουν και επηρεάζουν την έρευνα. Είναι αλήθεια πως σκεφτόμουν εκείνη τη στιγμή επηρεασμένος από πρόσφατα επίμονα διαβάσματα σχετικά με το φαινόμενο της «καμπύλωσης» του χωροχρόνου⁸ και ήμουν πρόθυμος να συμπεράνω πως οι διαφορές ανάμεσα στην ανάγνωση της στρωματογραφίας από μένα και από τον συντάκτη οφείλονται κι αυτές σε μια μορφή «καμπύ-

λωσης», εκτροπής, δηλαδή, από τη θεωρητική ευθεία πάνω στην οποία προσπαθούσε να κινηθεί η δική μου σκέψη και η σκέψη του συντάκτη, με αποτέλεσμα η πληροφορία να φτάνει σε μένα με διαφορετικό «ρυθμό» και ταχύτητα από ό,τι έφτανε στο συντάκτη του ημερολογίου. Και όσο έπαιζα σοβαρά με αυτόν τον προβληματισμό, τόσο πιο πολύ αντιλαμβανόμουν τη βοήθεια που θα μου έδινε (θα το πω και παρακάτω αυτό) ο αφηρημένος (φιλοσοφικός) τρόπος, στην ουσία όμως ελεγχόμενος από πραγματικά γεγονότα και μαθηματικούς υπολογισμούς, με τον οποίο προσεγγίζει η θεωρητική φυσική τα προβλήματα της κίνησης και των σχέσεων που προκαλεί αυτή στο πλαίσιο ενός άπειρου σύμπαντος, όπως είναι το αρχαιολογικό «σύμπαν», το σύνολο των αρχαιολογικών πραγμάτων, δηλαδή. Και είναι άπειρο το Σύμπαν αυτό, επειδή, αυτοί που κατασκεύασαν τα πράγματα που το συγκροτούν, έχουν χαθεί οριστικά, αφήνοντάς μας ελεύθερους να τα ερμηνεύουμε όπως θέλουμε. Να τα μετρούμε και να τα περιγράφουμε με βάση τη δική μας λογική, μια λογική, όμως, που δεν έχει τη δυνατότητα να δώσει ένα «πέρασ» στη συζήτηση που αφορά τις αρχαιολογικές «ερμηνείες» και «μετρήσεις» και που πολλές φορές αποκτούν το γραφειοκρατικό χαρακτήρα μιας υπηρεσιακής καταγραφής.

⁸ Η καμπύλωση του χωροχρόνου δημιουργείται όπως ακριβώς καμπυλώνει ένα κομμάτι ελαστικού υφάσματος όταν τοποθετηθεί πάνω του μια βαριά σιδερένια σφαίρα. Κι αυτή ακριβώς η καμπύλωση υποχρεώνει τη γη σε τροχιά γύρω από τον ήλιο και όχι η δύναμη της βαρύτητας.

Ωστόσο δεν αδιαφορούσα και για τα υπαρκτά στοιχεία που είχα στη διάθεσή μου ημερολόγια. Ακριβώς, το εύρημα αυτής της ανάγνωσης είναι κι αυτό που προσπαθώ να περιλάβω στο παρόν κείμενο. Το προσωπικό μου εύρημα της ανασκαφικής καμπάνιας του 2008, που τελείωσε τον Αύγουστο.

Και πρώτ' απ' όλα θέλω να υπογραμμίσω πως το κείμενό μου αυτό με κανένα τρόπο, ενώ μπορεί να έχει τη μορφή μιας ολοκληρωμένης πρότασης, δεν μπορεί να έχει την

πληρότητα ενός τελικού συμπεράσματος. Απλώς είναι ένα σύγχρονο αρχαιολογικό και άκρως συνεπτυγμένο ερώτημα: «Τι το on». Και το «ON», στην περίπτωση αυτή, περιλαμβάνει το σύνολο των ερωτημάτων που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της «Δυναμικής Προσέγγισης» που ανάφερα παραπάνω. Ένα ερώτημα, με άλλα λόγια, που μας αναγκάζει να στραφούμε στην αναζήτηση μιας άλλης προσέγγισης των ανασκαφικών «εντυπώσεων», με τη βοήθεια των σχημάτων μιας άλλης επιστημονικής σκέψης, και επίπονης αναζήτησης, όπως αυτή αναπτύσσεται στο χώρο της Θεωρητικής Φυσικής⁹. Και ιδιαίτερα στην περιοχή του «υποατομικού» κόσμου. Του κόσμου των μυστηριωδών σωματιδίων¹⁰. Στον κόσμο των αινιγματικών Χορδών¹¹. Στον κόσμο εκείνο, με άλλα λόγια, όπου οι αρχαιολόγοι προσπαθούν να εντοπίσουν τον τρόπο με τον οποίο γεννιέται και αναπτύσσεται ο Πολιτισμός, ως ένα άπειρο σύνολο «σωματιδίων», ανθρώπινων θελήσεων, δηλαδή, ή ως ένα ενιαίο «κύμα», μια συμπαγής, συλλογική, παραγωγική δράση, επομένως.

Η θεωρητική Φυσική, λοιπόν, νικημένη, σχεδόν, στην προσπάθειά της να ερμηνεύσει εντέλει το συμπαντικό φαινόμενο, ως αρχή και ως λειτουργία, αναζητά εναγώνια τη «Θεωρία των Πάντων», λένε οι ειδικοί. Μια θεωρία «...με την οποία οι φυσικοί όχι μόνον θα εξηγήσουν τι συμβαίνει, αλλά γιατί συμβαίνει και αν άλλα πράγματα μπορούν να συμβούν ή δεν μπορούν να συμβούν»¹². Μια θεωρία που θα δίνει τη θεωρητική δυνατότητα να ενωθούν, κατά την άποψη όλων των φυσικών, η κβαντομηχανική με τη σχε-

⁹ Σε μια τέτοια συνεργασία αναφέρεται ο Γ. Γραμματικάκης στο βιβλίο του *Η Αυτοβιογραφία του Φωτός* χαρακτηρίζοντάς την ως «ενοποίηση της γνώσης» με το ιδιόμορφο όρο «συν-άλμα» και παραπέμποντας στον Αμερικανό βιολόγο Wilson, O. E. (1998), *Consilience: The Unity of Knowledge*. New York: Knopf.

¹⁰ Για τη μελέτη των σωματιδίων που συγκροτούν την ύλη έχει αναπτυχθεί ένα ιδιαίτερος κλάδος: η σωματιδιακή φυσική.

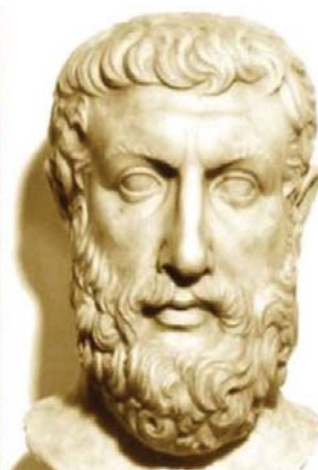
¹¹ Η «Θεωρία των Χορδών» (string theory) είναι ένας αναπτυσσόμενος κλάδος της Θεωρητικής Φυσικής που προσπαθεί να συνδυάσει τη θεωρία της Κβαντομηχανικής και εκείνη της Σχετικότητας σε μια Κβαντοθεωρία της Βαρύτητας. Όσο για τις Χορδές αυτές περιγράφονται ως μονοδιάστατες «ταλαντευόμενες γραμμές». Η θεωρία αυτή δεν έχει ακόμα αποδειχθεί πειραματικά.

¹² Stein, J. J. (2009), *Πώς τα μαθηματικά εξηγούν τον κόσμο*. Εκδ. ΑΒΓΟ.

τικότητα. Αποψη, βέβαια, που συναντάει την αντίρρηση της «ανθρωπικής αρχής», της θεωρίας που δηλώνει συνοπτικά ότι το σύμπαν υπάρχει μόνον όταν παρατηρηθεί ή «*Το σύμπαν είναι έτσι όπως είναι, γιατί αν ήταν διαφορετικό εμείς δεν θα ήμασταν εδώ για να το παρατηρούμε*»¹³. Ωστόσο η αναζήτηση της «Θεωρίας των πάντων» συνεχίζεται, γιατί θεμελιώνεται στην ελπίδα ότι η επιστήμη θα αποκτήσει μια θεωρητική δυνατότητα, που θα μπορούσε να προσεγγίσει και να ερμηνεύσει τόσο τα μακροκοσμικά, όσο και τα μικροκοσμικά φαινόμενα γιατί ούτε η θεωρία της Σχετικότητας ούτε εκείνη της Κβαντομηχανικής, από μόνες τους, μπόρεσαν να απαντήσουν σε όλα τα ερωτήματα. Ιδιαίτερα αυτά που αφορούν την έννοια του χώρου και του χρόνου, του καθενός χωριστά αλλά και της συνύπαρξής τους στην πολλαπλότητα του χωροχρόνου.

Και αυτή η αναζήτηση της «Θεωρίας των πάντων» συνοδεύεται παράλληλα με την αγωνία ότι ο «κόσμος» που προτείνουν οι νέες θεωρίες, όπως είναι π.χ. η «Θεωρία των χορδών» δεν μπορεί να περιγραφεί με το παραδοσιακό λεξιλόγιο για τον χώρο και τον χρόνο. «*Πρέπει να αναπτύξουμε καινούριο λεξιλόγιο*» υποστηρίζει ο Brian Greene¹⁴. Και ο W. Heisenberg θα γράψει «*...δεν μας προκαλεί έκπληξη ότι η γλώσσα μας είναι ανίκανη να περιγράψει τις διεργασίες που συντελούνται στο εσωτερικό των ατόμων, διότι εφευρέθηκε για να περιγράψει τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής*».

Επειδή, λοιπόν, κι εμείς οι Αρχαιολόγοι συνειδητοποιήσαμε, εδώ και καιρό, –άσχετο αν δεν το ομολογούμε– ότι και η θεωρητική Αρχαιολογία έχει κι αυτή σχεδόν ηττηθεί στην προσπάθειά της να ερμηνεύσει με ένα πλήθος θεωρητικών κατασκευών τα βασικά φαινόμενα του αρχαιολογικού σύμπαντος, μακροσκοπικά και μικροσκοπικά, και

να προτείνει τρόπους επανατροφοδότησης των ερευνητικών μας σχημάτων, πιστεύουμε, άσχετο αν δεν το ομολογούμε, ότι έχουμε απόλυτη ανάγκη κι εμείς από μια «Θεωρία των Πάντων». Μια θεωρία, και στη δική μας περίπτωση, που θα μας δώσει τη δυνατότητα να ανιχνεύσουμε και να κατανοήσουμε τις «*...διεργασίες που συντελούνται στο εσωτερικό...*» των αρχαίων πραγμάτων¹⁵. Εκτός αν δεν το ομολογούμε, γιατί στο πίσω μέρος του αρχαιολογικού μας εγκεφάλου υπάρχει διαμορφωμένος με αδιαμφισβήτητο τρόπο, ένας οξύς σκεπτικισμός, όμοιος με αυτόν που διατυπώνεται σχετικά με τη «Θεωρία των Πάντων» της θεωρητικής φυσικής που επιμένει πως «*...αν ποτέ αποδειχθεί η ύπαρξη μιας απλής, υπέρτατης θεωρίας που θα εξηγεί τα πάντα, τότε καλώς. Αν, από την άλλη, είναι σαν ένα κρεμμύδι με εκατομμύρια στρώματα και κουραστούμε να εξετάζουμε το ένα στρώμα μετά το άλλο, τότε ας είναι και έτσι*»¹⁶.

Και δεν έχουμε ανάγκη μόνο από μια νέα «Θεωρία των Πάντων», αλλά και από ένα νέο «Λεξιλόγιο» για να εγκαταλείψουμε αυτό (θα μπορούσε να πει ο W. Heisenberg) που επαρκεί μόνο για να περιγράψουμε τις λεπτομέρειες μιας πρωτότυπης μαγειρικής συνταγής ή την ορολογία ενός αυστηρού κ.ο.κ. Αναφέρομαι σε μια θεωρία, με άλλα

¹³ Ross, H. (2007), Design and the anthropic principle. Βλ. στο site *Origins*.

¹⁴ Greene, B. (1999), *The Elegant Universe*. Vintage Books. Βλ. και σημ. 13.

¹⁵ Μια θεωρία που σε πρώτη φάση θα έπρεπε να θεμελιωθεί στις μεθοδολογικές προτάσεις της ιστορικοπολιτιστικής, διαδικαστικής και μεταδιαδικαστικής θεωρίας.

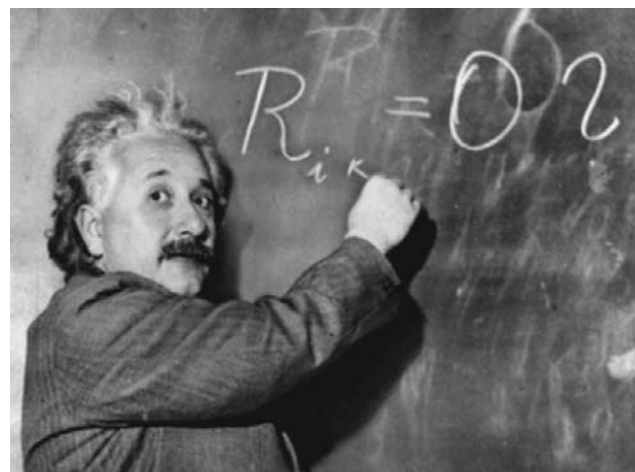
¹⁶ Stein, J. J. (2009), *Πώς τα μαθηματικά εξηγούν τον κόσμο*. Εκδ. ΑΒΓΟ.

λόγια, που θα υπερβεί την αγωνιώδη, πάση θυσία, αναζήτηση και την περιγραφή συγκεκριμένων Πολιτισμών, με βάση τα υλικά τους κατάλοιπα, όπως αυτά αποκαλύπτονται ύστερα από την ανασκαφή μιας συγκεκριμένης θέσης. Τονίζω το υπερβεί, γιατί την «υπέρβαση» δεν την αντιλαμβάνομαι ως «ανατροπή» με τη μορφή της μετανεωτερικής αποδόμησης. Κι αυτό σημαίνει πως ενώ δέχομαι και προσπαθώ να περιγράψω τις πολιτισμικές οντότητες, προσπαθώ ταυτόχρονα να εντοπίσω σε ένα μη ορατό, «υποατομικό», θα έλεγα, επίπεδο, τα στοιχεία εκείνα που δεν προσφέρονται για τυπική περιγραφή και συμβατική ανάγνωση. Κι αυτή η θεωρία (η *θεωρία των Πάντων*) θα προσπαθήσει, επίσης, να υπερβεί, την πλήξη των Συγκρίσεων και την αγωνία των Χρονολογήσεων, που συνιστούν με σχολαστικό και σχεδόν μηχανιστικό τρόπο το σκοπό της μελέτης και της τελικής δημοσίευσης ενός αρχαιολογικού υλικού. Θα προσπαθήσει να υπερβεί, τέλος, τη λεκτική γοητεία του αριστοτελικού «*Τι το ον*» και θα αναζητήσει τα στοιχεία που συγκροτούν το «*μη ον*», όσον αφορά την τυπική αρχαιολογική περιγραφή. Αρα θα αναζητήσει το «*μη ορατόν*», που σε τελευταία ανάλυση συνιστά την ουσιαστική σύσταση του αρχαιολογικού χώρου και του αρχαιολογικού χρόνου, για να το ερμηνεύσει. Θα αναζητήσει, με άλλα λόγια, τα στοιχεία εκείνα που συγκροτούν το Μικρόκοσμο της Αρχαιολογίας, να τα «κατανοήσει, καταρχήν, να τα θεωρητικοποιήσει στη συνέχεια και να τα ερμηνεύσει εντέλει. Και ένα λεξιλόγιο που θα αντικαταστήσει λέξεις και ορισμούς που έχουν φθαρεί και προσπαθούν να εκφράσουν διαδικασίες και αποτελέσματα που δεν μπορούν να προσφέρουν τίποτε απολύτως σε μια Δυναμική Προσέγγιση.

Βέβαια δεν φεύγει από το μυαλό μου πως μια τέτοια αναζήτηση έχει ήδη αρχίσει στην περιοχή της Αρχαιομετρίας, όπου οι ποιοτικές αναλύσεις, της φυσικοχημείας και της γεωλογίας, οι διεισδυτικές αναζητήσεις των ισοτόπων, τα ελικόμορφα μυστικά του DNA, ο ηλικιωμένος πια άνθρωπος 14 αυτόν τον

Μικρόκοσμο αναζητούν και μας τον αποκαλύπτουν. Φοβούμαι όμως πως για την ώρα τα εντυπωσιακά, πολλές φορές, ευρήματά τους παγιδεύονται αποκλειστικά στη γοητευτική performance των Power Points και την καλλιγραφική ιχνογραφία των σιβυλικών γραφημάτων. Δεν βοηθούν, θέλω να πω, αποτελεσματικά στη συγκρότηση μιας άλλης Αρχαιολογικής Οντολογίας ή τουλάχιστον, δεν αξιοποιούνται γι' αυτήν. Μιας Οντολογίας που, κατά την άποψή μου, πρέπει να εκδηλωθεί με δυο, κυρίως, προσπάθειες: (α) Να απαλλαγεί από τις αποδομητικές εισηγήσεις της Φαινομενολογίας των μεταμοντέρνων κουκουλοφόρων και (β) Να αναζητήσει σχήματα σκέψης και ένα νέο λεξιλόγιο στο χώρο της θεωρητικής Φυσικής, όπου οι έννοιες του Χώρου και του Χρόνου, βασικά συστατικά στοιχεία των ερευνητικών αναζητήσεων, ιδιαίτερα της Προϊστορικής Αρχαιολογίας, προσεγγίζονται και

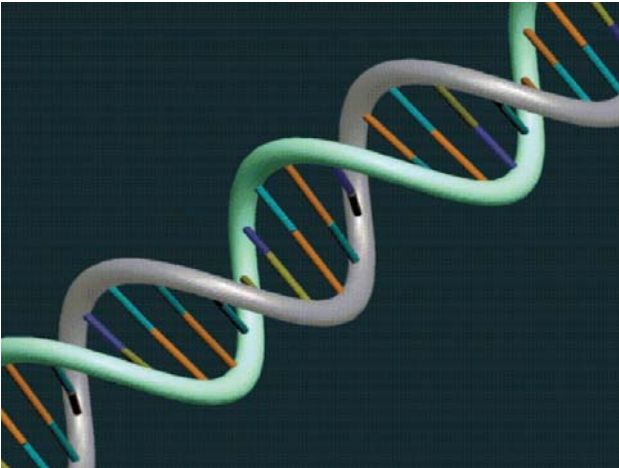
αποκτούν περιεχόμενο με μια ολόκληρη σειρά επιμέρους θεωρητικών προτάσεων, που έχουν ως αφετηρία τους τη φιλοσοφική ανάλυση. Και αναφέρομαι στις προτάσεις εκείνες που αρχικά διατυπώνονται με τη μορφή καθαρά φιλοσοφικών ερωτημάτων και στο τέλος αποδεικνύονται με μαθηματικό και πειραματικό τρόπο αποκτώντας έτσι την αξιοπιστία αξιωμάτων, ώστε να γίνονται δεκτές από όλη την επιστημονική κοινότητα και επαληθεύοντας παράλληλα την «ενότητα της γνώσης» που υποστήριξε ο Wilson (βλ. σημ. 9). Φυσικά οι προτάσεις της θεωρητικής αρχαιολογίας, ιδιαίτερα στο πεδίο της ερμηνείας, δεν μπορούν να αποδειχτούν μαθηματικά, μπορούν όμως να θεμελιώνονται στην εργαστηριακή αξιοπιστία των πειραματικών επιστημονικών επαληθεύσεων, όπως ήδη έχει γίνει στην περιοχή της Περιβαλλοντικής Αρχαιολογίας.

Θα έχει γίνει ήδη κατανοητό ότι προσπαθώ να περιγράψω την ανησυχία μου για το γεγονός ότι τα ερμηνευτικά μας συμπεράσματα, όσον αφορά τη λειτουργία του πολιτισμικού χώρου, όπως αυτός διαμορφώνεται ως προϊόν-εύρημα κάτω από την επίδραση του παραγωγικού χρόνου, θεμελιώνονται σε δυο κυρίως διαδικασίες: στη διαδικασία των μετρήσεων και στην «ανάγνωση» της στρωματογραφίας. Και στις δυο αυτές περιπτώσεις όμως δεν επιδιώκεται μια «ολογραφική» καταγραφή του ανασκαφικού χώρου, ώστε να προκύπτει ως συμπέρασμα, είτε αυτό περιγράφεται σε ένα ανασκαφικό ημερολόγιο είτε σε μια δημοσίευση, ότι αυτό που προτείνεται ως αρχαιολογική γνώση δεν είναι τίποτε άλλο παρά η τρισδιάστατη προβολή ενός επίπεδου κόσμου με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός Πολιτισμού. Κι αυτό συμβαίνει, γιατί, όταν προσπαθούμε να συνθέσουμε τις πληροφορίες μιας ανασκαφικής έρευνας, δεν λαμβάνονται υπόψη δύο βασικές «μικροσκοπικές» –μη ορατές– ιδιότητες του χώρου (υποκειμένου και προϊόντος των μετρήσεων) και του χρόνου

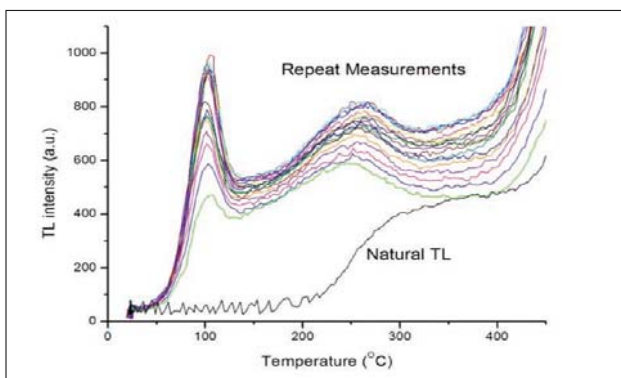

(δημιουργού της στρωματογραφίας). Στην πρώτη περίπτωση βασική μικροσκοπική ιδιότητα είναι τα δυναμικά στοιχεία της Ταφονομίας. Και στη δεύτερη, στην περίπτωση του χρόνου δηλαδή, δεν λαμβάνεται υπόψη η ασυνέχειά του, όσον αφορά τη δημιουργία ή την καταστροφή των επιχώσεων. Τέτοιες «μικροκοσμικές» ιδιότητες αναζητούνται και αναφέρονται στη θεωρητική φυσική ως «μήκος Πλανκ» που ισούται με το 10 στη -33^{17} και ως «χρόνος Πλανκ» που ισούται με το 10 στη -43 και τις ελάχιστες ποσότητες χρόνου και χώρου όπου και οι δυο δεν θεωρούνται ενιαίοι και συνεχείς, αλλά «κοκκώδεις», προτάσεις που προσπαθούν να αποκτήσουν αποδεικτική ισχύ στο πλαίσιο μιας κοσμολογικής συζήτησης. Θα τις αφήσω όμως στην άκρη αυτές τις διατυπώσεις ως συνθήκη αναφοράς, δηλώνοντας, απλώς ότι οι ποσοτικές τιμές τους καλύπτουν κοσμολογικά μεγέθη που για τη μαθηματική τους διατύπωση θα χρειαζόμασταν σελίδες ολόκληρες και πως ασφαλώς δεν έχουν καμιά σχέση με τις χωρικές και χρονικές διαστάσεις που διαχειρίζεται η αρχαιολογική έρευνα. Το παράδειγμά μου επομένως δεν χρειάζεται την ποσοτική τους σημασία. Δεν χρειάζομαι, με άλλα λόγια, ούτε το «χρόνο Πλανκ» ούτε το «μήκος» που παραπέμπουν στις μικρότερες διαστάσεις που είναι δυνατό να εντοπίσει η έρευνα στο σύμπαν, ως μέτρα σύγκρισης. Εκείνο που χρειάζομαι και

¹⁷ Στη μαθηματική του διατύπωση: $1.616252(81) \times 10^{-35}$.

προσπαθώ να αξιοποιήσω στο παράδειγμά μου είναι η αγωνία της θεωρητικής φυσικής για την «έσχατη» ποσότητα, ο τρόπος που περιγράφονται ο χώρος και ο χρόνος ως μη «ενιαίοι και συνεχείς» αλλά «κοκκώδεις». Μια περιγραφή, βέβαια, που κατά τη σύνταξη ενός θεωρητικού λόγου, στην προκειμένη περίπτωση του αρχαιολογικού θεωρητικού λόγου, αποκτάει φιλοσοφική ισχύ. Και αυτή ακριβώς η «ισχύ», ως πάγιο λογικό δεδομένο, είναι δυνατό να μας βοηθήσει πρώτ' απ' όλα να μετρήσουμε ή να διαβάσουμε με σωστό τρόπο τις οριζόντιες και κατακόρυφες αναπτύξεις ενός ανασκαφικού χώρου, και κατά δεύτερο λόγο να τις ερμηνεύσουμε. Να τις ερμηνεύσουμε σωστά μέσω αυτών των μετρήσεων, πιστεύοντας, προφανώς, στην πλατωνική έννοια του «μέτρου», που έτσι κι αλλιώς προκαλεί το ενδιαφέρον ερώτημα: μπορούμε να μετρήσουμε πράγματα που δεν υπάρχουν ή ενώ υπάρχουν εντάσσονται

μέσα σε σχέσεις (και γι' αυτό «υπάρχουν») αυθαίρετα ορισμένες; Να τις ερμηνεύσουμε, επίσης, και μέσω των αναγνώσεων, των οποίων τα αποτελέσματα στοιχειοθετούν ή τουλάχιστον προσπαθούν να στοιχειοθετήσουν την απάντηση στο αγωνιώδες ερώτημα της Αρχαιολογίας «Τι το ον». Ένα ερώτημα που μοιραία μας φέρνει αντιμέτωπους με το αρχαιολογικό «μη ον», το «μη ορατόν», όπως είπα πιο πάνω, το «ανώλεθρον» το «ασυνεχές» και το «αγέννητον» κατά τον προσωκρατικό Παρμενίδη τον Ελεάτη, ο οποίος με τον τρόπο αυτό δεν θέλει να περιγράψει αυτό που δεν υπάρχει, αλλά αυτό που έτσι κι αλλιώς υπάρχει και πρέπει να ερμηνευτεί¹⁸, όπως συμβαίνει με τους πολιτισμούς που εμείς οι αρχαιολόγοι μελετούμε αναμολγώντας τα θλιβερά κατάλοιπά τους είτε αυτά τα αντιλαμβάνομαστε ως *πράγματα*, αποκαλύψεις αναγκών και χρήσεων είτε ως νοήματα, αποκαλύψεις επινοήσεων.

Αν λάβουμε υπόψη μας, λοιπόν, ότι ο αρχαιολογικός χώρος όχι μόνο στη θεωρητική του σύλληψη δεν μπορεί να είναι ενιαίος και συνεχής αλλά και στην πραγματική του διαμόρφωση ύστερα από 7,5 ή 2 χιλιάδες χρόνια, ανεξάρτητα αν αυτός διατυπώνεται με το 10 στη -33, είναι το αποτέλεσμα σεισμικών ρωγμών, βαθιών αρόσεων φιλοπρόοδων γεωργών, εκσκαφών άθλιων εργολάβων δημόσιων ή μη έργων, αλλά και υπονομεύσεων συμπαθών αρουραίων τι ακριβώς μετρούμε; Την απόσταση που χωρίζει το 10 του ηλεκτρονικού χωροβάτη από το 10 στη -33 του Μαξ Πλάνκ ή την απόσταση που χωρίζει τη ΝΑ πασσαλότρυπα από τους πασσάλους που κρατούσαν την επιγραφή "Arbeit macht Frei" στο Αουσβιτς. Αναρωτιέμαι, δηλαδή: με τις μετρήσεις που πραγματοποιούμε μέσα σε ένα σκάμμα, που προέκυψε από μια αυθαίρετη, προσωπική μας επιλογή, τι θέλουμε ακριβώς να ορίσουμε; Η μήπως απλώς θέλουμε να δηλώσουμε ότι συμφωνούμε και μεις με την άποψη των μαθηματικών ότι η «μέτρηση», άρα η

¹⁸ Cordero, Luis-Nestor (2008), *Υπάρχει αυτό που ΕΙΝΑΙ*. Εκδ. ΕΝΑΛΙΟΣ.

«αρίθμηση», είναι η αρχή της επιστήμης. Κι όταν διαβάζουμε τη στρωματογραφία μιας παρειάς, είτε ενώπιος ενωπίω είτε από το συνεπές ιχνογράφημα του ανασκαφέα, όποιος και αν είναι αυτός, λαβαίνουμε υπόψη μας ότι το υπό ανάγνωση στρωματογραφικό κείμενο είναι το προϊόν ενός χρόνου που μπορεί να μην έχει διάρκεια 10 στη -43, οπωσδήποτε όμως η κοκκώδης δομή του¹⁹, η μη συνεχής ροή του και η αλματώδης κίνησή του στοιχειοθετούν με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο τα χαρακτηριστικά του ιστορικού χρόνου που δεν μπόρεσε να τα ιχνογραφήσει ο υπεύθυνος ιχνογράφος: είναι ωστόσο υπαρκτά. Γιατί τότε μόνο θα καταλάβουμε πως το υπό ανάγνωση στρωματογραφικό κείμενο είναι δικό μας, προϊόν της προσωπικής μας φαντασίας. Προϊόν της ροής της δικής μας σκέψης, της δικής μας ερμηνευτικής κίνησης, που εκδηλώνεται με άλματα, γιατί την ίδια δομή έχουν και

οι πληροφορίες που διαθέτουμε.

Ο νομπελίστας Βελγορώσος Ilya Prigogine και εισηγητής της θεωρίας του χάους είπε στην ομιλία του, όταν ανακηρύχτηκε επίτιμος διδάκτορας στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο το 2000 ότι «*το μέλλον δεν είναι δεδομένο, δεν μπορούμε, με άλλα λόγια, να γνωρίζουμε από πριν τις δυνάμεις που θα το προσδιορίσουν*». Μήπως λοιπόν πρέπει να δεχτούμε κι εμείς πως η αλήθεια που αναζητούμε δεν είναι δεδομένη, άρα πρέπει να την κατασκευάσουμε εμείς; Αρκεί, βέβαια, τα υλικά της κατασκευής της να μην είναι τα νοήματα, αλλά τα πράγματα που μας άφησε πίσω του ο δραστήριος Ανθρωπος, όπως θα έλεγε ο Fr. Engels. Γιατί αυτό είναι το μόνο γνωστό δεδομένο της αρχαιολογικής έρευνας: ο Ανθρωπος. Όχι ως παραγωγός νοημάτων, αλλά ως κατασκευαστής πραγμάτων που αποκαλύπτουν την ανθρώπινη ανάγκη και υποδηλώνουν την ανθρώπινη σκέψη.

Summary

An excavation's "cosmology" (a first draft)

G. H. Hourmouziadis

All attempts to formulate specific observation and concrete interpretation proposals during an archaeological excavation are based on a series of "readings" of stratigraphy and occupation deposits. These "readings" always approach time (stratigraphy) and space (occupation deposits) as entities that move and evolve in a linear and continuous manner, which, however, never applies in real life. This

is why Theoretical Archaeology, a science deeply involved in the study of Time- and Space-related questions, could, indeed, turn to Theoretical Physics, a field equally interested in providing answers to similar questions; It could borrow from its ways of thinking, the methodology it applies in solving theoretical problems and, in particular, its attempts to formulate a "Theory of Everything".

¹⁹ Αυτός ο χαρακτηρισμός του χρόνου (αλλά και του χώρου) δεν είναι απλώς μια «φιλοσοφική» περιγραφή, σχετίζεται άμεσα με τις αναζητήσεις που αναφέρονται στη συγκρότηση της «θεωρίας των Πάντων» και ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Κβαντικής Θεωρίας. Βλ. το ενδιαφέρον βιβλίο του Smolin, L. (2007), *The Trouble with Physics*. Houghton-Mifflin.